

շատակել, վասն զի ոչ զք արդէն կ'ուրանայ՝ թէ գրեթէ ամէն լեզու փոխուած է եւ շարունակ կը փոխուի։ Իսկ այս փոփոխութիւնը մինչեւ այն աստիճան երբեմն կը յառաջանայ եւ նախնական կերպարանքն այնչափ կ'այլայլի, որ հինը նորին վրայ բոլորովին անձանաչելի կը մնայ։ Այսպէս ո՞վ կրնայ մտածել՝ թէ հայերէն լուրջ եւ նոր պարսկերէնէն քիչ-քիչ նոյն բառերն են, որ երբեմն ճշգրիտ նոյնաձայն էին, եւ յետոյ միայն՝ փոխուելով տակաւ՝ այսօրն այլաձայն եղած եւ իրարմէ օտարացած են։ Սակայն եւ այնպէս այս բառերու կեդրոնականփոփոխութեան հմուտ լեզուաբանին եւ ոչ վայրկեան մը կը տարակուսի անոնց վաղեմի նոյնութեան վրայ, վասն զի համեմատական լեզուաբանութեան մէջ ապացուցուած ճշմարտութիւն մըն է։ Այո, մեռած լուրջին կենդանի դաւակն է քիչ, սակայն, որովհետեւ այն հայերէն է իսկ սա պարսկերէն, բարբախտութեան երկուքն ալ կենանք ունին դեռ, որովհետեւ իրարմէ անկախ ապրած են։ Եթէ այս բառն փոփոխութիւնն հայ լեզուաց չընթանակին մէջ կատարուէր, լուրջ մայրն անշուշտ մինչեւ հիմա բոլորովին մեռած եւ անգործածական մնացած պիտի ըլլար, եւ քիչ-քիչ գուտարը միայն պիտի ապրէր կամ գործածուէր։ Սակայն այսպէս չէ եղած, որովհետեւ ինչպէս ըսինք, ոչ նոյն այլ օտար լեզուաց բառն է լուրջ եւ քիչ։

Եթէ խոստելով փոխուած են բառերը, ուստի եւ հինը մեռած եւ նորը ծնած, հին լեզուն այլ եւս կենդանի չի կրնար համարուիլ, նաեւ երբ տեսնենք որ նոր եւ հին իրարու բոլորովին անման չեն, ինչպէս վերագոյն յիշուած օտարատոհմ բառերը։ Մեռելով իրեն համար չի սահմանափակ բոլորական անմահութիւն։ Մենք սա կէտին վրայ կը պնդենք՝ թէ լեզու մը խօսուելով՝ անդադար կը փոխուի։ Եւ այս փոփոխութիւնն այնպիսի անմահութիւն մը յառաջ կը բերէ, որ հինը նորէն կը զատէ։ մայրը կը մեռնի, վաւակը կը ծնանի։ Իսկ մեր խօսքը հայերէնի վրայ ամփոփելով՝ կ'ըսենք. Հին բառական հայերէնը մեռած է, վասն զի տակաւ խօսուելով ու փոխուելով մեր արդի նոյն իսկ գրաւոր լեզուին մէջ նոր ու կենդանի կերպարանք մը առած է։ Այս նորութիւնը կամ տարբերութիւնը եւ այս կենդանութիւնն բերեան հանել՝ մեր յաջորդ յօդուածներուն բառական նիւթ պիտի մատակարարէ։

Հ. Ս. Տ.

Գ Ի Ր Ե Ն Գ Ի Ր Ո Ւ Թ Ի Ր Ն

Խօսելը միայն մարդու սեպհական է, վասն զի մարդկային խորհող հոգի մը միայն կրնայ զայն յառաջ բերել։ Եւ որովհետեւ մարդը կը խորհի՝ հարկ է որ խօսի։ Սակայն մարդուն ոչ եթէ խօսելը, հապա խօսելու կարողութիւնը՝ այսինքն խօսողութիւնն եւեթ բնածին է։ Մանուկն աշխարհ գալէն ետքը՝ պէտք է որ իր նմաններէն խօսիլ սորվի։ Եւ նոյն իսկ մարդկութիւնը՝ մինչդեռ նորածին էր յերկրի, զգացած է անտարակցոյ բազմադիմի դժուարութիւններ՝ մինչեւ որ իրեն աղքատին լեզուն բառական մոլեբերով՝ ճոխացուցած է՝ ամէն բան բացատրելու չափ։

Մարդկային ամէն ցեղը ունեցած են միշտ լեզու մը։ Անբարբառ անխօս ցեղի մը յիշատակն եւ ոչ հնագոյն առասպելաց մէջ կը գտնուի։ Անկիրթ նախատոհմ, որոնց մենք այսօրս կը ծանօնանք սերունդները, հարկաւ զուրկ չէին լեզուէ մը։ Սակայն լեզուներն այնչափ աղքատ կամ ճոխ են, որչափ որ նոյն լեզուները խօսող ժողովրդական խորհրդող սահմանն անձով կամ ընդարձակ եւ քաղաքակրթութիւնը խնայող հոյն կամ բարձրագոյն է։ Երկրագնդին վրայ այնչափ բազմաթիւ լեզուներու եւ անթիւ գաւառաբարբառներու մէջ կը հնչէ մարդկային խօսքը. մինչդեռ անդիմ ժամանակաց անդադար փոփոխութեանց մէջ մեռած են ստուգիւ ուրիշ հալարաւոր լեզուներ ալ, որոնց մենք գոյութեանը վրայ ոչինչ գիտենք։ Վասն զի մեռեալ լեզուներն այնչափ մատչելի են յետագայ սերնդոցս, որչափ որ կրնանք հասկնալ զայն գրող մնացորդներէն, որոնց նշխարներն առ մեզ ցմեր ժամանակս եկած հասած են։

Գրոյն քիչ-քիչ, որով անտես անկայ խօսքը տեսանելի կերպարանք եւ հաստատութիւն առաւ, եղաւ կարեւորագոյն քայլը, զոր մարդն իւր կրթութեան շաւղին մէջ փոխեց։ Գրաւոր կերպով հաղորդակցութեան կարեւորութիւնը միշտ զգալի եղած է այն ժամանակ, երբ ժողովուրդ մը կը հասնի քաղաքակրթութեան որեւէ իցէ աստիճանին։ Գիրն՝ իւր գիւտէն ետքը՝ հարկ էր որ այս քաղաքակրթութեան յառաջագիւծութեան զօրաւոր գործին ըլլար։ Ուրպիսի տեսիլ պիտի ընծայեցընէին մեզ այսօր մեր քաղաքակրթութիւնն ու գիտութիւնը, եթէ չուէն նոյնպիսի գիրը։ Բայց արդէն հին նաեւ հնագոյն նախապատմական ժամանակներն ալ յԱսիա կային ազգեր, որոնց ծանօթ էր գրոյն գոյու-

Թիւնն ու գրութեան արուեստը՝ լեւեւ անկատար եւ դժուարին դրից մէջ։ Եւ որովհետեւ նախնական ժամանակի մարդիկ ամէն օգտակար գիւտ աստուածոց ընծայելու սովոր էին, նոյնպէս գիրն ալ դից պարգեւը կը համարէին։ Բայց գիրն ալ սուուգիւ մարդկային հոգւոյն մեծ եւ շահաւէտ արդիւնք մըն է, որ պարզ սկզբէ մը սկիզբն ընելով՝ առ սակաւ սակաւ կերպաւորեցաւ, զարգացաւ եւ կատարելութեան հասաւ։ Բայց գրերուն այս կերպաւորութիւնն ու կատարելագործութիւնը, որ մեղին այնպէս պարզ եւ բնական կ'երեւայ այսօրուան օրս, հարկաւ գրութեան ասպնին քայլն եղած երբեք չի կրնար համարուիլ. այլ սկզբան անդ ուրիշ անկատար փորձեր փորձած են նախացեղք՝ իրենց գաղափարները տեւական եւ տեսանելի ընելու համար։ Առ այս նախատահելուն համար յարմարագոյնն էր Պափիրոսիէը (écriture figurative), որ գրելով ամէն տեսանելի առարկան իւր ձեւովն պատկերաւը կրնար ընծայեցընել ըստ բաւականի։ Այս պատկերագիրը կը գործածէին Եփպատացիք, չինացիք եւ Ամերիկայի զանազան ցեղերը։ Հին Մեքսիկացիք, Փուրուացիք եւ Եռքաթիկացիք շատ ձուլ պատկերագրեր ունէին. եւ նոյն իսկ ցայսօր հիւսիսային Ամերիկայի որսորդ ժողովրդոց քովն այս պատկերագիրն ի գործածութեան է, բայց բնականապէս պարզ ու անպաճոյճ ձեւերով ու եղանակաւ որմամբ։ Այս պատկերագրի գրութեան իրրեւ օրինակ պէտք է յիշել այն յիշատակարարը, զոր Հնդիկներն դէպ ի Միսիսիփի գետոյն ակունքն ըրած արշաւանաց ժամանակ թողուցած են իրենց հանգստավայրն՝ իրեւ յուշարար յիշատակ ապագայ սերնդին։ Սոյն յիշատակարարն շեղադրի ձողի մը վրայ հաստաւուած ցարասւղ (Betula alba) կեղեւի մը կտոր է, որուն վրայ գրուած պատկերագրութիւնը կը ցուցնէ՝ լծէ այն արշաւանաց խումբը կազմուած է 16 անձէ, որոնց կ'առաջնորդէին երկու մերկաբալտ Տնդիկը՝ ունենալով հետեւինն մէկ կամ երկու թարգման, երկրափոս մը՝ մուրճի ձեւիկ եւ երեք կրակետղ, որոնց քով դիշերն անցուցած են ուտելով մարգահաւ մը եւ կրկիւ մը։ Բայց աւելի զուարճալի եւ հետաքրքրական է Տնդիկ ցեղապետի մը շիրմին պատկերաձեւ զամբանադոյն մեկնութիւնը։ Այս շիրմին վերի կողմն նկարուած է եղջերու մը, զոր նոյն քաղաղարմ ցեղապետին ընտանեացը կամ տոհմին նշանը կը համարին. իսկ վարը հակառակ դիրք նկարուած եղջերուն ալ անոր մահը կը նշանակէ։ Սոյն

պատկերազմանք ցեղապետն եօթն պատերազմ մղած է, զորս ցուցնելու համար շերմին ձախ կողմն եօթն գիծ գծած են. իսկ աջակողմնան ինն ծգերը կը նշանակեն իրեն ինը լծնաժողովք։ Երեք ուղղահայեաց գծերը կը ցուցնեն լծէ երեք անգամ կարեւոր վերաւորուած է պատեւադմաց մէջ. իսկ մնացած գծերն խաղաղութեան ժամանակ իրեն գործունէութիւնը կը ներկայացընեն։

Այս երկու յիշատակարաններէն եւ ուրիշ արձանագրութիւններէն կ'տեսնուի որ այս պատկերագրերը բնաւ գրի յատկութիւն չունէին, գոնէ ըստ մեր գաղափարին. վասն զի ոչ եթէ լեզուի մը բառերը, այլ նոյն իսկ իրն աւաց առջեւ կը դնէին, եւ այն՝ դժուարութեամբ եւ լեւրակատարութեամբ։ Ուստի եւ մարդիկ այս պատկերագրի գրութեամբ չէին կրնար շատանալ եւ յառաջանալ. որովհետեւ բաղաձեւութիւն մը բառերու, որոնք տեսանելի առարկայ չէին նշանակեր, բոլոր քայլերն ու անկանները, մասնիկներն ու բնագնացական գաղափարներն իրենց յայտարար ներկայացուցիչ պատկերները չէին ունենար։ Այս բաղաձեւութիւն կարոտութիւնը մասամբ իւրիւր լեզուներու համար՝ ինչ ինչ պատկերագրաց տուին նաեւ խորհրդական նշանակութիւններ կապելով անոնց հետ կապ ու աղերս ունեցող գաղափարներ։ Եւ ասկէ յառաջ եկաւ Խորհրդաբան (écriture symbolique), որ ծնուի էր նաեւ Հնդկաց։ Բայց աւելի կերպաւորեցին եւ ձոխացուցին զայն Եփպատացիք եւ իրենց բոլորովին նման չենացիք, որոնց քով՝ զոր օրինակ՝ արեւն ու լուսին կը նշանակէին միանգամայն լոյս. ջրոց օձաձեւ ակնք եւ աչք կը ցուցնէին՝ արտասուք. սուր՝ բռնաւոր. գաւազան՝ թագաւոր եւ այլն։ Բայց ասով ալ գոհ չեցան այս երկու հանձարեղ ազգերը. ուստի առաւել եւս զարգացուցին զայն եւ իւրաքանչիւր ազգն իրեն սեպհական եղանակաւ։ Սակայն այս զարգացման հետքը գլխաւորաբար կրնայ հետադոտուիլ Եփպատացեց իւր գրոյն քովը, որ շնորհիւ անխոնջ ջանից գերմանական, գաղղիական եւ անգղիական գիտնոց՝ այս օրս գրելով կատարելապէս ընթեռնելի է։ Եւ այս գիրն է եփպատական մեհենական քանդակներուն, զոր կրնանք Մեհենաբան կամ Մեհենագրութիւն (hieroglyphe) անուանել, որոնց մնացորդները ասպակներ բուրգերու, մեհեններու որմոց եւ շիրմաց վրայ կեցած են այս մեծագործ ազգին հանձարը ցուցնելու համար։ Քաւմերն այս մեհենագիրը կրկին անգամ պարզած են անոր դժուարին ձեւերը բար-

ձած են. նախ իրենց անձնական գործածութեանը համար. եւ այս զէպքիս մէջ Գրեգորի կը կոչէին. եւ երկրորդ. աւելի պարզ, ռաբիի ժողովրդեան համար՝ որուն խառնուրդէն անունը կու տային: Այս վերջին երկու ձեւերուն մէջ այլ եւս իրական առարկաներու պատկերները չէին ներկայանար. այլ նոյն պատկերներն իրենց նման գծերու փոխուած էին: Նոյնպէս վերջիշեալ գիտնոց քրեական հետազոտութեամբն ստուգուեցաւ. թէ շատ պատկերաձեւ նշաններ իրենց յատուկ նշանակութիւնէն զատ նաեւ տառերու ալ նշանակութիւնն ունէին, այսինքն տառերու տեղ գործածուած են. եւ այս մասնական տառանշաններն այնչափ յաճախ ի մէջ կու գան, որչափ արձանագրութիւնը նորագոյն ժամանակի է: Եւ ինքը ալ այս նշաններն անհրաժեշտ հարկաւոր են եգիպտական լեզուին մէջ անուն մը բացատրելու համար: Ուստի եւ լեզուագէտ գիտունք առաջին անգամ ուղղակի յատուկ անունանց ընթերցմանը՝ կամ լաւ եւս առեղծմանը ձեւնամուխ եղան: Այն հնարաւորութիւնը որով այս առեղծուածը լուծելու յոյս կար, մատուց իմ մասնակատարեց քարէ տախտակ մը, Բրիտանիոյ 197 տարի յառաջ գրուած, որ գտնուեցաւ 1799 թն Ստորին Եգիպտոսի մէջ, որ եւ այժմ կը պահուի ի Ղահնոն «Ուղեթի արձանագրութիւն» հանրածանօթ անուամբ: Այս արձանագրութիւնը կը բովանդակէ բարեգործ թագաւորի մը գովութիւնը, եւ այն երեքպատիկ գրով. 1. հին Մեհենագրով. 2. Գողգովըդագրով. եւ 3. բարեբախտաբար նաեւ յունական թարգմանութեամբ: Ասոր նման եւ աւելի եւս մեծ եւ ոչ նուազ մեծագին յիշատակարար մը գտաւ նաեւ պերլինցի Լեպսիուս Ուսուցիչն իւր 1866 թն յեգիպտոս ըրած քննական ուղեւորութեան ժամանակ: Սոյն արձանագրութեանց գիտութիւն միանգամայն հաստատապէս ստուգուեցաւ. թէ իպտի լեզուն հին եգիպտական լեզուին դուստրն է, որ իւր մարէն այնչափ հեռացած է, որչափ իտալերէնը լատիներէնէն:

Բոլորովին սեպհական ու ինքնակաց է սեպհաձեւ կամ բեւեռանման գիրը, զոր սովոր ենք Բեւեռաձեւ կամ Սեպհաձեւ (caractère cunéiforme) կոչել: Այս սեպհաձեւ գրութեան վայրն է Միջագետքը՝ հին Սեւասարը, որ բեւեռագիր լեզուաւ կը նշանակէ «Երկիր որդման» Նոյնպէս հին Գարսիք եւ Նախահայր ալ գործածած են բեւեռանման գիրն արձանագրութեանց մէջ, որոնց մեծ մասը տառաւորն ցայտօր աւերակաց մէջ կը տեսնուի: Բայց

որչափ որ սոյն այս գրոյս սկզբնավայրը ծանօթ է, նոյնչափ անծանօթ կը մնայ բեւեռագրոց երբ եւ ուստի յառաջ գայը. թէ եւ ոմանք յարդի գիտնոց կը համարին՝ թէ հին եգիպտական Մեհենագրութեան արձան են իրենց ծագումն, առանց ծագման որոշ գարն կարենալ ցուցնելու: Այս բեւեռագիր նշաններուն յատուկ ձեւն ու սեպհական նկարագիրը կանխաւ արդէն գրաւած էր գիտնոց ունն ու մտադրութիւնը. բայց ընթերցման այլեւայլ անլուծանելի դժուարութեանց բախելովն՝ սկսած էին բեւեռագիրն գիտունք զայն անպէտ ու աւելորդ գրութիւն մը համարել: Բայց դարուս առաջին կիսուն զանազան ազգաց՝ մասնաւոր գերմանացի գիտնոց քննական հետազոտութիւնք կրցան վերջապէս հաստատել թէ սոյն բեւեռաձեւ գրութիւնն իրական գրուածութեան մէկ սեսակն է, որ կը գործածուէր միայն յարձանագրութիւնս: Աւելի յառաջ երթալով՝ կրցան զանազան այն զարմանալի գրութեան հինգ տեսակներն ըստ այն հինգ լեզուաց, որոնցմով գրուած են. եւ այս հինգ լեզուաներն են. աքսանացի, ասորական-բաբելոնական, մարական, նախահայական եւ պարսկական, զորոնք առաւել կամ նուազ յաղողութեամբ կ'ընթերցնուին:

Ցայս վայր կը տեսնուի թէ այս եւ վերջիշեալ պէսպէս նշանագրեր մարդկային կարեւոր պիտոյքը դիւրութեամբ եւ ամբողջապէս չէին կրնար գործածել: Ուստի եւ քաղաքակրթութիւնն ու գաղափարաց առատութիւնն որչափ կ'աճէին ու կը զարգանային, այնչափ զգալի կ'ըլլար դիւրալիք եւ յարմարագոյն նշանագրոյ մը կարօտութիւնը: Եւ մարդն այս կարօտութիւնէ դուրսէ՝ պէտք էր հնարել ու գտնել այնպիսի գիր մը, որ իւր պիտոյք լրջապէս եւ դիւրութեամբ լեզներու տառէ ըլլար. եւ ինքը ալ գտնուեցան այն ցանկալի նշանագիրը, որոնք բազմագիր մօզուտն ու շահաւոր արդիւնքը կը վայելէ եւ պիտի վայելէ մարդկութիւնը: Բայց ո՞վ է այս նշանագրաց գտիւնը:

Ի հնուց անտի համբաւաւոր ճարտար փունիկցիք, որոնք իրենց ժամանակին հոյակապ արուեստագէտք եւ գործունեայ վաճառականներն էին, գրոյն գտիւն կը համարուին սովորաբար: Բայց փունիկցիք իրենց զերենք այս պատուոյն արժանի չհամարելով՝ գրոյն սկզբնավայրը զեգիպտոս կը նշանակին յաճախ, այրուքներն գիւտը տալով Թայրոք եգիպտացոյն, զոր եւ կը հաստատուն ի հնոց Ցափիտոս եւ շատ մը նոր լեզուաբանի գիտնականք: փունիկցեոց՝ գրոյն գտիւն

ու նոր լեզուներով, նմանապես ալ նշանաւոր է զանազան նշանագրերով, որոնց մէջ առանձինն կը փայլէ հայկական այբուբենն իր յատուկ ձեւերովն ու սեպհական նկարագրովը: Մեր նշանագրաց գիւտը՝ թէեւ շատ ետքն եղած է քան զգրացի հին ազգաց նշանագրացը, բայց անոնցմէ շատ կատարեալ է. նախ որ ամէն լեզուի հնչմանց համեմատ տառեր ունի առատութեամբ. եւ երկրորդ կը բովանդակէ միանգամայն ձայնաւոր գրեր ալ, որ զրացի սեմական ազգաց կը պակսին: Տոհմային պատմագիրը միաբան ու միաբերան կ'աւանդեն թէ Սուրբ Մեսրոպ 406ին գտաւ հայ այբուբենը, իսկոյն աւելցնելով թէ Աստուծոյ մատնաւոր հրաշխքը: Սակայն հայը չէ միայն որ գրոյն գիւտն Աստուծոյ կ'ընծայէ. այլ հին ժամանակն ամէն ազգերն այս դիւրին ծածուկ իրենց նշանագրաց սկզբանն ելած են: Արշափ կ'երեւայ՝ հայերէն նշանագիրը ուրիշ ազգաց գրերէն անխախտ եւ ինքնակաց չեն, այլ ունեցած են՝ իրրեւ սկիզբ մը՝ օտարաց նշանագրերը, եւ այս սկիզբը հաւաքականաբար են յունարէն ազգաբնակ. զոյս կ'ուզեն հաստատել նաեւ արդի եւրոպացի գիտնականք եւ լեզուագէտք, մեկնելով թէ Սուրբ Մեսրոպ միայն ինչ ինչ պակաս տառեր աւելցուց, եւ նոր կերպարանք ու հնչուն տուաւ: Հայերէն նշանագիրն ի սկզբան անդ միայն ելիւնք էր, որ տեւեց քանի մը դար. բայց որովհետեւ այս երկաթագիր գրութիւնն այլեւայլ գծաւարութեամբ ընկերացեալ էր՝ թող ժամանակի կորուստն ու արագագիր գրութեան մը հարկաւորութիւնը, սկսան այս երկաթագրոյն աւելի պարզ եւ դիւրին ձեւ մը տալ, որով յառաջ եկաւ Միլլի ելիւնքը բոստան, բուն երկաթագիրը յետոյ գործածելով միայն իբրեւ Գլխագիր: Միջին երկաթագիրն գոյութիւնն ալ հաստատուն ու երկարատեւ չեղաւ: Յաջորդ դարուց մէջ հետզհետէ յառաջ եկաւ Բուլլիլն որ յընթացս յեղափոխ ժամանակին փոփոխելով եւ անպէտ ձեւերն ի բաց թօթափելով տակաւ զարգացաւ, եւ յառաջ եկաւ տպագրական արդի գիրը, որուն բազմաեսակ պէտպիտութեամբ կրնանք այս օրս պարծանք եւրոպական նշանաւոր տպարաններու հետ մրցիլ փոքր ի շատէ: Գրութեան պիտոյն ազգին մէջ ընդհանրանալով ու արագագիր գրութեան պիտոյն զգալի ըլլալով՝ այս բոլորգրոյն քով զարգացաւ տակաւ նաեւ Դադիլիլ, որմէ տակաւ ձեւացաւ այժմու սովորական Էդիլիլ:

Յայս վայր տեսնուեցաւ այն զարմանալի

փոփոխութիւնը, զոր նշանագիրը կրեցին անդադար յեղաշրջիկ ժամանակաց անկայ ընթացից մէջ այլեւայլ ազգաց քով. եւ կը փոխուէին զեռեռ, եւ իճէ չգտնուէր տպագրութեան գիւտն, որ զօրաւոր թուամբ մ'երջաւ այն փոփոխման հեղեղին դէմ:

Գրոյն ծագումն ու ծաւալումն եւ հետզհետէ առած նորանոր կերպարանքն ու զարգացումը համառօտեալ տեսնելով՝ կ'արժէ զոգ մը խօսք ալ Գրալիկոն Խրալիկոն համար ըսել:

Գրութիւնն՝ որ վեշտասաներորդ դարէն ի վեր եւրոպական քաղաքակրթութեան հետ առ հասարակ ամէն երկիր տարածուեցաւ, չէ կրնար բառին ընդարձակ մտօքն արուեստ կոչուիլ: Բայց սովորական գրութեանէն տարբեր է Գլիֆոգրիֆիկ կամ Ալֆալիֆոգրիֆիկ (calligraphic), որ ոչ միայն մաքուր եւ դիւրնթիւնի ըլլալու է, այլ նաեւ վայելուչ ու գեղեցիկ, որպէս զի վայելուչ գրութեան կամ գեղագրութեան անուան արժանի ըլլայ: Ալֆալիֆոգրիֆ քաղ պիտի գիտնայ գեղեցիկ եւ բարձրանել գծեր հանել եւ գրոյն արդ ու զարդ տալ, ի մի բան վայելագիրը՝ բանակարիչ ըլլալու է: Գրութեան արուեստին կը վերաբերի նաեւ Ստեոգրաֆիկ (sténographie): Հինքն արդէն գիտէին այս սղագրութեան մէկ տեսակը, որ գլխաւորաբար մեր ժամանակը կատարելութեան հասաւ եւ անլուսացաւ, եւ կամ անց կամայց բոլոր քաղաքակրթութեան արագացաւ: Խորհրդարանաց, ժողովոյց եւ դատաստարանաց բանախօսութիւնը եւ կացրդից ճառերն օգնութեամբ սղագրոյն դիւրաւ եւ ապահով ի գիր կ'առնուին: Սղագրական զանազան յօրինուածութեանց (systeme) լաւագոյնն ու դիւրագոյնն է Կապէլլագրիֆիկը, որ սովորական նշանագրաց տեղ կը գործածէ պարզ եւ դիւրին նշաններ կամ ձեւեր, որոնք առանց որեւիցէ դժուարութեան կրնան տեսնել կամ առնելն իրարու հետ միանալ ու կապուիլ:

Գրոյն եւ գրութեան արուեստին մեր այս համառօտ տեսութեանէն անկնադիման կ'երեւայ թէ մարդիկ որպիսի բազմապատիկ եղանակներով իրենք իրենց կ'օգնէին, երբ որ կը կարօտէին միջնորդի մը, որպէս զի կարենային ժամանակակից հեռաւորաց եւ ապագայ սերնդեան հետ խօսիլ, եւ արուեստի մը, որ մարդկութեան յառաջդիմութեան պահանջմանց կարենայ նպաստել:

Հ. Յ. Թոմիտիկեան